

SLÆGTERNE PALNESEN OG MØRK AF KNOLDE

AF

C. KLITGAARD.

For Understøttelse af mine Arkivstudier
takkes Direktionen for *Carlsbergfondet*.

I et Brev til Biskop Jens Bircherod udtaler Peder Dyrskjøt¹ o. 1702, at PEDER MØRK i Knolde i Skallerup Sogn, Vennebjerg Herred, var af gammel adelig Stamme med en stor Slægt, der var udvokset til Bønder, og videre „ellers er der mange Præster og fornemme Slægter udrundne af samme Mørk'er, en Del paa fædrene, en Del paa mødrene Side, som ere opkaldte efter deres Forfædre . . .“. Endvidere siger Dyrskjøt i et Brev af 1706 til Bircherod²: „I sidste Sekulum ere mange Præster udrundne af Adelstand, som Hr. CHRISTEN MØRK i Hammer Kald . . .“.

Den ovennævnte Peder Mørk i Knolde, hvis Herkomst ikke kendes, maa vist være identisk med PEDER TERKELSEN, som o. Aar 1500 boede i Knolde og var gift med velbyrdige ANNE KALLISDATTER af Knolde, der sammen med Størup og Klitterup i samme Sogn udgjorde ét Gods, der ejedes af en Slægt, som vi, da vi ikke kender dens Vaaben, vil kalde PALNESEN.

1350 nævnes en NIELS PALNESEN til Vennebjerg, som sammen med 3 andre gode Mænd udstedte Brev om Ejersted i Hvetbo Herred³, og han kunde vel tænkes at være Stamfader til de nedennævnte Søskende fra Knolde i Nabosognet Skallerup.

1469 boede velb. KALLI PALNESEN i Knolde, da han af 5 Væbnere fra Vendsyssel fik Synsvidne angaaende Hærværk, som var forøvet ved hans Sædegaard Knolde⁴, og der maa paa hin Tid have været Strid om Gaarden, thi 1480 gav Kong Hans et Stadfæstelsesbrev dateret Køge paa en Gaard og Gods, som kaldes Knolde med al dens Tilliggende⁵. I Brevet af 1469 kaldes KALLI PALNESEN „velb. Svend“, og han maa altsaa da have været ugift. Han havde efternævnte Søskende: MOGENS PALNESEN, der 1480 ogsaa boede i Knolde

og da solgte sin Del af den og dens Gods til Ville Thomsen Galskyt til Odden⁸, og som døde før 1501, antagelig ugift.

NIELS PALNESEN af Knolde, død ugift o. 1485 efter 1484 at have pantsat sin Gaard Størup til Økloster; kaldes Væbner⁷.

KARINE PALNESDATTER, var 1486 gift med den senere Herredsfoged i Vennebjerg Herred THOMAS SIVORDSEN i Hundeleiv i Jelstrup Sogn, som nævnte Aar med Hustruens Samtykke gav MOURIDS NIELSEN GYLDENSTJERNE til Aagaard Fuldmagt til at indløse den Del af Størup, som hun havde arvet efter sin Broder Niels, og som denne 1484 havde pantsat til Økloster. 1505 gav Thomas Sivordsen og hans Hustru Skøde til Mourids Gyldenstjernes Enke, Fru Margrete Turesdatter Bjelke, paa denne Arvepart af Størup og samtidigt paa den Part af Størup, som Karine Palnesdatter havde arvet efter sin Fader⁸. Thomas Sivordsen, der førte en ottebladet Blomst i sit Segl, var endnu Herredsfoged 1515.

DORTE PALNESDATTER, død før 1505, gift med Selvejer ILFAR ESKESEN i Brøndum i Kollerup Sogn, Vester Han Herred, antagelig Søn af ESKE BONDE i Borup i Kollerup Sogn, der 1470 sammen med Ilfar Eskesen var Medudsteder af et Sognebrev af Hjortdal Kirkegaard⁹. 1504 solgte Ilfar Eskesen til Prior Poul Andersen i Vrejlev Kloster den Part af Størup og Klitterup, som havde været hans Hustrus Arvepart, og som han havde arvet efter sin Hustru og sine Børn. Ilfars Svoger (o: Svigersøn) PEDER MIKKELSEN samtykkede i Afstaaelsen¹⁰. Foruden den med Peder Mikkelsen gifte Datter havde Ilfar Eskesen en Datter, ANNE ILFARSDATTER, der var gift med en PEDER CHRISTENSEN, og de solgte 1507 hendes Arvepart af Størup og Klitterup til Væbneren Peder Mathiesen til Overgaard paa Mors, der var Annes Værge, og hun havde allerede en Maanedstid før givet Prior Poul Andersen i Vrejlev Kloster Skøde paa dette Gods samt hendes Arvepart i Knolde og Knolde Fang¹¹.

De her nævnte Eske Bonde og Ilfar Eskesen var antagelig Slægtninge til PEDER ILFARSEN, Borgmester i Aalborg 1431, der da stiftede det bekendte „Guds Legems Lav“. Han nævnes altid „Hr.“ og synes saaledes at have været gejstlig Mand før han blev Købmand. Han ejede Gods i Han Herred, som han solgte til Biskop GERT PEDERSEN GYLDENSTJERNE i Børglum¹², der var fra Aagaard (Biskop 1432–53).

— — —

KALLI PALNESEN i Knolde, der som foran nævnt endnu var ugift 1469, maa senere være blevet gift, thi han efterlod sig Datteren ANNE KALLISDATTER, som maa antages født o. 1480, og som 1501 var gift

med PEDER TERKELSEN i Knolde, der sammen med hende Helligtrekongers Dag 1501 samtykkede i hendes Faders og hendes Broder Mogens Palnesens tidligere Salg af Knolde og Knolde Fang til VILLE THOMSEN GALSKYT til Odden, og endvidere skødede de nævnte Dag den Del af Knolde og Knolde Gods, som var dem tilfalden eller kunde tilfalde dem, til Ville Galskyts Enke, KAREN NIELSDATTER BANNER, der nu boede paa hendes Arvegaard Kærsgaard i Tornby Sogn¹³, og hermed var det gamle Gods Knolde, Størup og Klitterup gledet helt ud af Slægten Palnesens Eje. Det er muligt, at denne Slægt er den samme som en lavadelig Slægt BERG, som vi i 1400erne træffer i Egnen om Knolde, baade i Nørlev i Skallerup, i Vennebjerg og paa Krustrup i Hjørring Sct. Hans Sogn.

PEDER TERKELSEN i Knolde, der synes at være identisk med den af Dyrskjøt omtalte PEDER MØRK, var gift med ANNE KALLISDATTER, og de maa formodes at være Forældre til CHRISTEN MØRK, Præst i Hammer, og til JENS MØRK af Knolde, der var Præst i Skæve.

A. CHRISTEN MØRK blev antagelig Præst i Albæk-Voer 1536, var her i hvert Fald 1538, og maa vel være født o. 1510. Efter at have været i Albæk i 10 Aar¹⁴ blev han Præst i det store Kald Hammer-Horsens-Sulsted-Ajstrup og gav 1572 Alterkalk til Hammer Kirke. Han indberettede om Kaldet 1553 og 1571 og skrev en smuk Haandskrift. Hans Bibliotek optaltes o. 1552 af Biskop Oluf Chrysostomus til 18 Bøger, hvad der var ret betydeligt. Han blev Provst i Kær Herred. I hans Segl i grønt Lak ses 1568 tre Pilespidser, der under Vinkler af 120° udgaar fra et Centrum.

Var gift med KAREN TURES DATTER, som 5. Sept. 1558 fik kgl. Livsbrev paa Ajstrup Præstegaard, hvis hun overlevede Manden¹⁵.

Af Børn kendes kun LARS CHRISTENSEN MØRK, død o. 1585, der 1567 var Kapellan i Ugilt, men o. 1580 blev Faderens Efterfølger. Han var 1584 Delegeret ved Chr. 4s Hylding i Viborg.

B. JENS PEDERSEN MØRK, f. o. 1520, d. før 17. Sept. 1604¹⁶. Var Kapellan i Hundslund (Dronninglund), da han blev Præst i Skæve, hvor han var 1553, da han indberettede om Kaldet, og ligeledes indberettede han om det 1571. Hans Bibliotek optaltes o. 1552 af Biskop Oluf Chrysostomus til 7 Bøger.

Han synes at have været gift 2 Gange, maaske første Gang o. 1550 med Formanden Hr. Niels Pedersens Enke og anden Gang med SOFIE NIELSDATTER, f. o. 1565, d. 1653, Datter af Præsten i Tolstrup-Stenum NIELS SØRENSEN og MAREN NIELSDATTER. Sofie Nielsdatter omtales som Enke 17. Sept. 1604, og 1605 ægtede hun

Hr. Jens Mørks Eftermand i Skæve CHRISTEN LAURSEN, der døde 1642. Med ham havde hun en Søn LAURS CHRISTENSEN, der boede i den store Gaard Langholt i Skæve og havde mange Børn (HELVIG, MAREN, CHRISTEN, JENS og SOFIE), der blev Bønder med Undtagelse af en Søn og en Datter, som kom til Norge og blev der med deres Afkom, siger Peder Dyrskjød¹⁷ med Henviisning til sin Stamtavle over Mørk'erne, men Stamtavlen findes ikke blandt hans andre Stamtavler i Universitetsbibl. Additamenta 117 in fol.

Efter Hr. Christen Laursens Død sluttede Sofie Nielsdatter 3. Marts 1643 Kontrakt med hans Eftermand Hr. THOMAS ANDERSEN JETSMARK om, at han skulde give hende en Pension af 5 Tdr. Rug, 5 Tdr. Byg og 5 Tdr. Havre. Hun flyttede 1643 til Ovnstrup i Skæve og stævnedes 1650 af Hr. Thomas Jetsmark for 50 Daler for Præstegaardens Bygfældighed samt for 16 Sldr., som han havde udlagt for hende til Svenskerne 1644, og endvidere for en Frederik IIs Bibel til Værdi 10 Daler, som hun havde taget med sig, men som tilhørte Skæve Kirke, der 1621 havde faaet den af CHRISTEN BAGGE i Avnkødt for hans og hans Hustrus Lejersted i Skæve Kirke.

Af Sofie Nielsdatters Løsøre var der ved hendes Bortflytning blevet en Del i Præstegaarden, nemlig en Skive (o: Bordplade) med Egefod, et Egeskab i Væggen, Stuepanelet, en Fyrreskive med Egefod og to Højstolper, og om disse Ting havde hun ogsaa Proces med Hr. Thomas Jetsmark¹⁸.

Hun døde 1653 hos sin Søn NIELS i Hellum Vestergaard¹⁹.

Dyrskjød siger, at Hr. Jens Mørk og Sofie Nielsdatter havde mange Børn, af hvilke kun Sønnen Niels Mørk „kom frem“, og hans Børn blev alle fattige Bønder²⁰. Af Hr. Jens Mørks Børn kendes:

1. ANNE JENSDATTER MØRK, der 1613 blev „lokket“ af Peder Lauridsen, som tjente i Præstegaarden og maatte betale 3 Øksne for dette og nogle tidligere Lejermaal²¹. Hun blev antagelig senere gift med en Jens, for det var vist hendes Søn JENS JENSEN i Aasendrup i Vrensted, der 13. Jan. 1653 stævnedes Niels Mørk i Hellum Vestergaard for sin Arv efter Sofie Nielsdatter, som var hans Mormoder²².
2. LARS MØRK boede 1606 og 1619 i Ounstrup i Skæve Sogn²³.
3. NIELS JENSEN MØRK, antagelig født o. 1585, død Jan. 1668, boede vist 1665 i Kræmergaard i Hellum, men senere i Vestergaard i Hellum og var Delefoged til Aastrup Len. Han blev ca. 1633 gift med KAREN NIELSDATTER MØRK af Musted, født

o. 1613, død 1688, Datter af **NIELS MADSEN MØRK** (af Saltumgaard-Slægten) og **MAREN ANDERSDATTER KJÆRULF** (af Holtet-Linien); men Karen Nielsdatter synes at have været Niels Jensen Mørks anden Hustru, da hans nedennævnte Søn Christen synes født 1605—10. Børn:

- a. **CHRISTEN NIELSEN MØRK**, antagelig født o. 1607, d. 16 . . , var Fæster i Aaby, da han 14. April 1649 sammen med sin Fader kautionerede for sin Søn **PEDER CHRISTENSEN MØRKS** Indfæstning af Bakgaarden paa Gøl. Dette Kautionsbevis, som tidligere i stærkt makuleret Stand fandtes i Birkumgaards Arkiv²⁴, lød saaledes: „Velbyrdig og Vel(ædle) og naadi(gste)²⁵ . . . og som min Søn Christen Nielsen ydmygeligst haver (suppli)keret for mig, at min (o: hans) Søn Peder Christensen kan ikke erholde den Bakgaard i Gjølby, uden jeg fattig Mand og hans elendige Fader for hannem vilde godskrive for det Stedsmaal og V(urdering?) da hauer os fattige Frænder holdt dette counsen (o: Consens = Samtykke) tredie Dagen efter Vor Herres Opstandelse, hvor (vi) love(de), at Stedsmaal(et) . . . samdrægtelig(en) og rettelig skulde af os (erlægges?) førstkommende Jacobi Dag²⁶, og give vi hannem . . . og . . . til Bæster, hvilke ere retskaffens hannem paa høret(?), men alt bliver som det Stedsmaal skrevet udi Hellum Vestergaard i April Anno 1649. Niels Jensen med egen Haand – Christen Nielsen“.

Peder Christensen Mørk kom saa til Bakgaarden og skal have haft 2 Sønner, af hvilke **NIELS PEDERSEN MØRK** fik Fæstet af Bakgaarden, men for Forsømmelse af Gaarden – vel i den trange Tid i Slutningen af 1600erne – blev den fradømt og dømt til Skubkarren i Hals Fæstning, medens **CHRISTEN PEDERSEN MØRK** maaske er identisk med Christen Pedersen Gjølbo, Borger i Aalborg, f. 1661, d. 1714, som i Ægteskab 1695 med **ANNE JENSDATTER MØRK** af Egholm havde flere Børn, af hvilke **JENS CHRISTENSEN MØRK** (1708–62) var Skomager i Aalborg og i Ægteskab med **BODIL MADSDATTER** bl. a. havde Sønnen **CHRISTEN JENSEN MØRK** (1737–. . .)²⁷, der blev kgl. Vejer og Maaler paa Sct. Thomas og havde en stor Efterslægt i Vestindien samt ogsaa **AKSEL MØLLER MØRCH** (1797–1876) Borgmester i Aalborg 1837 og Byskriver i Svendborg 1863²⁸.

Beklageligvis mangler Beviset for, at Christen Pedersen

- Gjølbo er identisk med Christen Pedersen Mørk; det er kun Slægtstradition.
- b. MADS NIELSEN MØRK efterfulgte Faderen som Fæster af Vestergaard i Hellum, hvor han boede 1670 og 1683 sammen med sine to Brødre.
  - c. NIELS NIELSEN MØRK, boede 1683 sammen med Brødrene i Vestergaard.
  - d. PEDER NIELSEN MØRK, død før 1738, boede 1683 sammen med Brødrene i Vestergaard og blev 1697 i Hellum gift med INGER SØRENSDATTER KJÆRULF, f. 1662, d. i Kræmergaard i Hellum 1743, Datter af SØREN NIELSEN KJÆRULF i Hellumlund og JOHANNE CHRISTENS DATTER.
  - e. MAREN NIELSDATTER MØRK, gift 1683 med NIELS TØGERSEN i Kirkegaard i Hellum.
  - f. SOFIE NIELSDATTER MØRK, f. 1657, gift 1692 med MIKKEL CHRISTENSEN af Skovsgaard i Hellum, f. o. 1660, d. 1740. De boede i Langtved i Hellum²⁹.

NOTER

¹ Jyske Saml. 1. III. 257. — ² a. St. 283. — ³ Æ. d. A. I. 104. — ⁴ Vennebjerg H. Tgb. 2. Okt. 1648, Bl. 211. — ⁵ a. St. — ⁶ Vennebjerg H. Tgb. 2. Okt. 1648, Bl. 211. — ⁷ W. Christensen: Repertorium 2. III. 376 og 587. — ⁸ a. St. 2. VI. 20. — ⁹ Historisk Tidsskrift 2. V. 241. — ¹⁰ W. Christensen: Repertorium 2. V. 623. — ¹¹ a. St. 2. VI. 197 og 199. — ¹² Æ. d. A. III. 55. — ¹³ Vennebjerg H. Tgb. 2. Okt. 1648, Bl. 211. — ¹⁴ Jyske Saml. 2. II. 218 ff. — ¹⁵ Kancelliets Brb. — ¹⁶ Jerslev H. Tgb. 30. Juni 1631. — ¹⁷ Dyrskjøts Breve og Jerslev H. Tgb. 21. Marts 1650. Maaske Arendal-Slægten Mørk. En østnorsk Slægt Mørk nedstammer fra Præsten ANDERS SØRENSEN MØRK, f. o. 1690 d. 1758, Præst i Skedsmo. Han var fra Sæbyegnen, men jeg har hidtil ikke fundet hans Forældre. — ¹⁸ Jerslev H. Tgb. 21. Marts 1650. — ¹⁹ a. St. 13. Jan. 1653. — ²⁰ Jyske Samlinger 1. III. 257. — ²¹ Børglum H. Tgb. 1 dag 1614; Sejlstrup Lens Regnskab 1614-15. — ²² Jerslev H. Tgb. — ²³ Aastrup Lens Regnskab. — ²⁴ Kr. Værnfelt: „Egholmbogen“ S. 195 (Aalborg 1937). — ²⁵ Antagelig Slotsskriver Mogens Jensen eller Befalingsmanden paa Aalborghus Erik Juel. — ²⁶ Philippi & Jacobi Dag = 1 Maj. — ²⁷ Gift 1763 med Komtesse ANNA MARGUERITHE UYTENDAËLE DE BRETTON, Datter af Baron Johan Balthazar U. de B. — ²⁸ A. H. Nielsen: „Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg“ S. 119. Kr. Værnfelt: „Egholm Bogen“, S. 195. — Blandt deres 5 Børn var CHRISTEN MIKKELSEN MØRK, f. 1691, d. 1741, Raadmand og Postmester i Viborg.